

PUTEREA ȘI NEADEVĂRURILE, PRECUM ȘI RECONSTITUIREA COMUNISMULUI DESCENTRALIZAT

Autor: Petre M. Iancu | 20 noiembrie 2021

Ne mai spune ceva despre un veac de istorie a PCR și nelibertatea de azi „Puterea și adevărul”, un film comandat de *agitprop*, care abia a scăpat de foarfecă? Și de ce cad toate democrațiile, mereu, în aceleași capcane?

Cum se închide azi fereastra libertății politice în Est și Vest? Dacă istoria, așa cum pare, se repetă, a studia eficient acest fenomen presupune revizitarea închiderilor din trecut, a precedentelor parcursuri spre totalitarism și a sincopelor lui. Ilustrativă, în context, e esența istoriei de un veac a PCR.

Edificator e și acel interval scurt din trecutul cinematografiei românești în care, fie și voalat, i s-au putut aborda critic, comunismului, esența, trecerile și căderile. De pildă cea din ideologie colectivistă în delir pseudoreligios și cult al personalității, din resentiment și seducție în fanatism, din masificare în violență și teroare, din crimă în masă în spășiri, revizuiți și reabilitări.

Constantă i-a rămas doar cruzimea, obsesia puterii, tirania și capacitatea fenomenului de a învăța să supraviețuiască și să-nflorească prin relativizare, infiltrare, ramificare, diversificare și incluziune. Pe scurt: prin descentralizare.

Steaua polară a cinema-ului politic românesc

Înainte de a se închide pe alte două decenii, fereastra libertății, întredeschisă scurt sub comuniști, i-a oferit cinema-ului politic românesc șansa de a-și cânta, în răstimp de doi-trei ani, și uvertura și cântecul de lebadă. Uvertura (și poate și finalul) i-a fost „Reconstituirea”. După o

extrem de dură bătălie dusă de regizorul ei, Lucian Pintilie, ca să vadă lumina ecranului, pelicula din 1968 cu George Mihăiță, Emil Botta, George Constantin, Vladimir Găitan și Ileana Popovici, pe un scenariu de Horia Pătrașcu, fusese cenzurată aproape imediat după premiera din ianuarie 1970. Zugrăvea prea adevărat zguduitoarea realitate nemachiată și nemascată a prezentului și viitorului decerbrat, în minciună și teroare, a unui comunism mutilant, care se mai credea, prin destalinizare, pe drumul cel bun.

Nu trecuse mult de când ungurii le predaseră est-europenilor lecții de eroism și libertate, în 1956. Polonezii și cehii învățaseră și ei, în pofida comunismului lor importat, să vorbească limbajul unui cinema și artistic, și liber.

În răstimp, românii, cu elitele proprii retezate poate mai sălbatic decât alte popoare captive, întârziaseră în film, în ciuda pionieratului și vârfurilor cinematografice românești. Își refăcuseră mâna, în special prin geniul lui Liviu Ciulei, autorul „Valurilor Dunării” și al „Pădurii Spânzuraților”, iar apoi prin curajul, inteligența și onestitatea fără rest ale lui Lucian Pintilie.

Calitățile lui intelectuale explică, pe lângă inspiratul scenariu și talentul de excepție al actorilor, impactul enorm al unui film care reconstituie jalnica imagine a unui popor îngenuncheat. Românii, cum diagnostichează fără milă „Reconstituirea”, erau deja măcinați moral după 20 de ani de comunism. Erau părăsiți de elite, simbolizate de un profesor la seral, adevăratul personaj central, surpat nu doar de băutură, de nefericire, de tragediile induse de regim, ci și în plină degringoladă etică și pradă, ca atare, nu doar fatalismului, ci și falsului, teatralității și inautenticității. Pe om, vrednic precursor al intelectualului român plagiator și adulator de codru național, îl chinuie deschiderea, se vrea încătușat. Reclamă deci eliberarea de „generozități cumplite constrângătoare”. Când nu-l încovoiaie soarta, băutura, sau mintea chinuită de îndoieli și fantasmе, stă drepti, ca și milițianul, în fața procurorului, în fața coruptei autorități reprezentate de secretarul de partid și de magistrat.

Deși oamenii pot părea zglopii, ca tânăra înotătoare atrasă de unul din băieții reconstituind o nevinovată bătaie, căreia materialismul nu i-a răpit încă prospețimea și capacitatea de a iubi, toți sunt osândiți, minaiți cum sunt, fizic și psihic. Sunt degradați de teamă, de resentiment, de minciună, de violență, dacă nu de foame, de turpitudine și vulgaritate,

dacă nu de gratii, autoritarism și sclavie, de intimidare, masificare și comercializare. În teatrul în care s-a prefăcut închisoarea în aer liber care este țara comunistă, totul e fals. Doar decrepitudinea e autentică și indusă, așa cum e pavat orice drum spre infern, de grămezi peste grămezi de bune intenții, iar nu de „generozități”, pe care cetățenii sunt învățați de profesor, de regim, să le resimtă „mai constrângătoare” chiar decât tirania.

Șiretul urmaș al „Reconstituirii”

Aceasta este realitatea atroce a comunismului românesc în faza lui blândă. Aceasta e oroarea cotidiană de dincolo de Gulag, de teroarea indicibilă a fenomenului Pitești, a celorlalte temnițe ale marxismului românesc. În provincie, procurorul e un *homo sovieticus* îmbrăcat frumos, elegant, în alb, ca un chelner de lux și ca președintele României de mai târziu. E corupt până în măduvă, dar autoritatea s-a descentralizat. Activistul nu e singur. Pe lângă procuror, mai ordonă „drepti și culcat” și milițianul. Care știe să vorbească și omenos. Adevărul s-a relativizat. Autoritățile s-au înmulțit, devenind ca neadevărurile, multe și mici. „Reconstituirea” nu reface deci, decât aparent, un fapt divers, iscat de doi golani care s-au îmbătat și s-au bătut, distrugând „proprietate socialistă”.

Filmul reconstituie în fapt prezentul și prefigurează viitorul, marcate de realitatea celebrului „amestec de Stalin și Caragiale, care este comunismul românesc”. Îl evocase astfel Bellu Zilber, deținutul politic al tuturor regimurilor, nonconformistul profet ateu, intelectualul și ilegalistul dezabuzat, disprețuit și marginalizat, înainte de a fi torturat în lotul Pătrășcanu.

Care îl obseda și pe Nicolae Ceaușescu, de vreme ce sub ochii săi fusese nu doar debarcată Ana Pauker, ci și arestat, torturat și asasinat, în tăcerea sa complice, de către Gheorghe Gheorghiu-Dej, exponentul „patrioticului” comunism românesc, Lucrețiu Pătrășcanu.

Ceaușescu însuși participase activ și febril la crimele în masă ale „obsedantului deceniu”, în cursul căruia impusese, ca general pe puncte, în fruntea trupelor, cu arma în mână și cu execuții de țărani nesupuși, colectivizarea forțată. Ceaușescu ajunsese la putere printr-un concurs de împrejurări, grație morții predecesorului său și calculelor neghioabe ale poltronului Ion Gheorghe Maurer, așa că preluase de la Dej mitul viclean al „comunismului patriotic” și își consolidase popularitatea, debarcându-și rivalii într-un episod trucat de fals antistalinism.

Apoi, narcisist cum era, a vrut să profite propagandistic de „reabilitarea” lui Pătrășcanu, motiv pentru care comandase un film care să-l pună în scenă expresiv ca un justificat înscăunat mesia. Avusese inspirația să accepte să i se încredințeze scenariul „Puterii și adevărului” prietenului său, Titus Popovici, un scriitor cupid, dar talentat, și să-i lase genialului Manole Marcus libertatea de a filma și monta cu actori de prim rang și de incontestabil talent, ca Mircea Albulescu și Amza Pelea.

Urma să reiasă din film că Dej n-a prea fost ok, iar Ceaușescu l-ar fi compensat formidabil, că Pătrășcanu și Foriș, deși imperfecti, nu trebuiau uciși, iar unii, ca Drăghici și rivalii noului secretar general era musai să fie eliminați din prim-plan.

În fapt, documenta că oricât de vizionari s-ar crede, liderii comuniști înțeleseseră de la un moment dat că nu pot opera mereu cu asasinatul în masă, pentru că riscă să rămână fără sclavi, în vreme ce bunătatea aparentă, falsă, poate uneori da roade paradoxale și surprinzătoare.

Deși nu lipsit, ca orice film tendențios, de replici teziste și de cadre manieriste, dar rămas departe de schematismul și ridicolul altor pelicule de propagandă, „Puterea și adevărul” e dolidora de neadevăruri cu atât mai toxice, cu cât sunt împachetate mai abil și rostite mai persuasiv. Însă, în contrast cu ele și cu relativismul activiștilor și securiștilor care-și rostesc minciunile fiindcă „trebuie”, fiindcă o cer „interesele tovarășilor”, ale „partidului” și ale „poporului muncitor”, nonconformistul Pătrășcanu, alias Amza Pelea, își spune adevărul obiectiv atât convingător, într-o ședință manipulată întru demascarea sa, încât cenzorii PCR au simțit că trebuie să interzică filmul.

După mica „revoluție culturală” pusă în scenă de Ceaușescu prin maoistele sale „teze din iulie” care inaugurau glaciațiunea finală a comunismului românesc, nu se mai putea afirma, ca inginerul Petrescu-Pătrășcanu, că adevărul științific există, e obiectiv și e cu totul altceva decât doctrina de partid și majoritățile, reale sau presupuse. Istoria trebuia, însă, rescrisă orwellian, condamându-se la uitare și mistificare reperele mișcării și ale istoriei naționale.

Cu „cheie” fiind, „Puterea și adevărul” a văzut, deci, lumina ecranului, în pofida „tezelor din iulie” pentru că „uita” eficient aceste repere, rătăcindu-le în pădurea puzderiei de neadevăruri suprapuse unor secvențe de maximă tensiune, ca a pistolului încărcat din mâna unui copil râvnind să

tragă în oameni sau a sărutului apăsător al secretarului general al PCR pe buzele miresei la nunta doamnei Duma-Ceaușescu, al cărei analfabetism e trecut sub tăcere.

Comunismul în postmodernitate

„Minciuna este sufletul etern al comunismului”, zicea Lezek Kolakowski. O veche zicală afirmă că minciuna ar avea „picioare scurte”. Or, de vreme ce se bucură de o longevitate remarcabilă, comunismul a învățat să le lungească, deșteptându-se mai mult decât în „epoca de aur”, când deprinsese să se prefacă a avea o „față umană”.

A trecut prin școala lui Gramsci și a lui Marcuse, prin relativism, feminism radical și deconstructivismul unor Foucault și Derrida. A cucerit universitățile și instituțiile apusene. A devenit, ca în „Reconstituirea”, ubicuu. S-a impus pretutindeni. A cotropit, încă din debutul secolului trecut, arta de avangardă, după cum relevă o carte în curs de apariție despre John Cage, semnată de compozitorul româno-german Tom Șora.

Mai nou, și-a subjugat elitele politice și birocrațiile, reciclând progresist politicile identitare inventate de fasciști și puse la lucru, genocidal, de naziști. Noul progresism e postmodern și rasist, deși se dă antirasist. Prostește și exclude nemilos, deși se vrea deștept și „incluziv”. E „divers” liberticid și victimocratic, deși se dă egalitar. E tiranic, e maoist, deși se pretinde democratic. E zelos-religios, mistic și nihilist, deși se prefacă a fi, ca materialismul dialectic, rațional, științific, ecologic. E ostil minorităților, deși pretinde stăruitor a le apăra și promova.

Nu e mai puțin resentimentar, antioccidental, antisemit, anticreștin și aliat cu gloata, anticapitalist și dedat cenzurii, ca și confuziei limbajului *newspeak*, decât marxismul clasic. Dar, culmea, e mai proteic. Și e troțkist nu în teorie, ci în faptă. Revoluționează permanent și infiltrează lesnicios. A învățat să mimeze mai eficient judecata critică, în timp ce o sufocă, și obiectivitatea științifică, pe care o omoară, pretinzând, de pildă, că matematica și biologia nu sunt ce par a fi ci, după nevoi, ba construcții sociale, ca genurile, ba anatomică realitate sexuală, ba invenție paternalistă menită să subjuge, ba teren al izbăvirii mesianice.

N-a uitat însă de virtuțile și utilitatea represiunii. A contesta injustiția „justiției sociale”, rasismul antirasismului, deraierea științifică și nihilismul istoric și civilizațional, ori demența ideologică

și delirul religiilor seculare din utopiile salvaționiste nu mai costă vieți zdrobite în temniță și nu se achită prin deportări, ci, mai blajin, doar cu renumele profesional și social și, posibil, cu slujba și cariera.

Versatilitatea neomarxistă nu e mai puțin alarmantă decât persistența altor ideologii liberticide, fie ele de sorginte fundamentalist-religioasă, ca islamismul, fie de origine secular-iluministă, rasistă și naționalistă, ori de proveniență mixtă, ca legionarismul și varii alte reziduuri totalitare de extremă dreapta și neonaziste.

Ce le conferă extremismelor resuscitabilitatea și sustenabilitatea? Pe lângă capacitatea de a oculta adevărul istoric, care le descalifică, ori de câte ori e rostit deschis, le salvează abilitatea de a învăța, de pildă, manevra descentralizării sau cea de a se reinventa, de a se readapta cu un cameleonism și o versatilitate demne de cauze mai bune, de a se mufa la neajunsuri antropologice, ca rachiuna și invidia. Ori la frustrări, ură de sine și lehamitatea de libertate, cea masificatoare, care distruge individualitatea și activarea civică și politică a omului. Le tai un cap, le cresc altele, altundeva, aproape instantaneu.

Antidotul: educația adecvată

Și ce-i de făcut? De cenzurat? De introdus Holocaustul ca disciplină obligatorie în învățământul liceal și profesional, cum s-a făcut, mai nou, în România, un demers energic salutat de ambasadorul israelian la București, Saranga, în condițiile în care, spre paguba țării, nimic nu s-a mistificat mai asiduu în insuficient modernizata Românie modernă decât ura față de evrei și crimele împotriva lor?

Entuziasmul ambasadorului israelian e, deci, de înțeles. Explozia de antisemitism de dreapta, de stânga și islamist în Occident, cuplată cu ascensiunea competițiilor victimocratice și a politicilor identitare, rasiste și colectiviste, demonstrează însă că studiul Holocaustului în licee nu e, în sine, suficient.

Întru vaccinarea democratică adecvată a unor generații inoculate și îndoctrinate cu hipermoralitate, pentru care însă omenia reală, răspunderea și libertatea individuală tind să devină poveri insuportabile, e nevoie de mai mult. De mult mai mult decât de profesori, precum cel din „Reconstituirea”, în condițiile în care atracția nelibertății, colectivismul, ura de sine și nihilismul fanatic intonează cântece de sirenă la fel de irezistibile ca odinioară, pentru bolșevici.

Demonstrează destinul unor filme ca „Reconstituirea” și „Puterea și adevărul” futilitatea și caracterul pernicios al dezinformării, al nivelării, al *agitpropului*, atât de utile totalitarismului? Primul film, liber de orice minciună în afara celei demascate, deși adevărul e rostit simbolic, a fost, just, cotate drept filmul românesc cel mai bun din toate timpurile și pare a proba că, oricât ar fi de ocultat, adevărul sfârșește prin a ieși la iveală. „Puterea și adevărul” e amenințat, din cauza tezismelor lui, de uitare, deși, pe lângă falsul acreditat „comunism de omenie”, oferă o lecție antitotalitară utilă.

În ce constă morala lui, la jumătatea drumului de un secol parcurs de comunism? În afirmarea existenței unui adevăr obiectiv contestat și astăzi, masiv. La alți 50 de ani de atunci e clar că mistificarea lui prin relativism și democratizarea mimată nu pot fi eterne și nu salvează regimurile totalitare, dar pot face enorm de mult rău. Dezinformarea și propaganda, subtile sau nu, exercitate intern sau exportate de polițiile politice comuniste în Vest, duc pretutindeni la pregătirea, prelungirea și agravarea catastrofei. Așa s-a întâmplat în România, înainte și după 1989.

Teatrul, falsul și mistificările (ilustrate genial de „Reconstituirea”) au produs gregaritatea vieții postcomuniste românești, cu infiltrări securiste de partide, instituții și presă, cu capitalismul de cumetrie, cu democrația mimată și cleptocrația alintată.

Exportul măsluirilor, trădărilor și vicleniilor în Vest a generat socialismul delocalizat și diversificat, bine infiltrat și ubicuu, dar incapabil să-și joace rolul etern. În reacție la inevitabila sa discreditare generată de incapacitatea de a-și ține promisiunea de a furniza prosperitate, dreptate, libertate și securitate, marxismul are perpetuă nevoie de noi falsificări, de noi mistificări, chipurile generoase, de o educație întru decerebrare prin pervertiri de limbaj și de rațiune, ca și de cenzură. Care, chemată uneori în ajutor de democrați, nu susține decât extremismele în versatilitatea metamorfozelor lor.

În contrapartidă, e nevoie de educație. Cea bună (întru nonconformism) presupune dialog liber, întemeiat pe reîntoarcerea la stima față de Celălalt, implicând-o pe cea față de noi înșine. Un atare dialog e condiționat de prețuirea mutuală, de cunoașterea adevăratei, demistificatei istorii, de cultură, de respect față de valori pluraliste și religioase, interpretate în cheie nefundamentalistă, ca și de revenirea la respectul elementar față de libertatea exprimării, demnitatea omului și adevărul obiectiv. Fără cel din urmă nu poate fi dreptate. Și, deci, nici pace.

Imagine: Latimp.eu